

Helsinki bilten

HELSINŠKI ODBOR
ZA LJUDSKA PRAVA U SRBIJI
Kneza Miloša 4, Beograd;
tel/fax. 011/3349-170; 3349-167;
e-mail: office@helsinki.org.rs
<http://www.helsinki.org.rs>

BR.168 // SEPTEMBAR 2023.

Foto: instagram /buducnostsrbiyeav

SPOLJNA POLITIKA SRBIJE: OČEKIVANJA I REALNOST

Ruska agresija na Ukrajinu ubrzala je geostrateška prestrukturiranja što je neminovno dovelo i do ponovnog fokusiranja zapadne međunarodne zajednice na Zapadni Balkan, pre svega, na Srbiju kao ključnog destabilizirajućeg aktera u regionu. Izmenjeni međunarodni kontekst definisao je i prioritete, koji između ostalog podrazumevaju otklon Srbije od Rusije, odnosno neutralisanje uticaja Rusije na Balkanu i normalizaciju odnosa na relaciji Beograd-Priština.

Aktivniji pristup Sjedinjenih Američkih Država (SAD) i Evropske unije (EU) prema Zapadnom Balkanu nije međutim, ni posle dve godine dao vidljive rezultate. Uprkos svim naporima Srbija i dalje ostaje centralna tačka regionalne nestabilnosti. Očekivanja da će uvesti sankcije Rusiji (kao jedan od glavnih preduslova Zapada) nisu se ispunila, a nema ni naznaka da će do toga doći.

Upravo je takva politika Zapada podstakla Rusiju da preko svojih eksponenata radikalizuje

situacije u regionu. To se pre svega, odnosi na Milorada Dodika, koji je dodatno zaoštrio odnose u Bosni i Hercegovini, pa i u regionu (Crna Gora, Kosovo).

Saradnja Srbije s Istokom sve je intenzivnija, pa nacionalistički blok sve učestalije otvoreno podržava njeno članstvo u BRIKS-u, uz potragu i za drugim vanevropskim partnerima. Srbija je potpisala Ugovor o prijateljstvu i saradnji sa zemaljama ASEAN.¹ Predsednik Vučić je, osim toga potpisao ugovor sa Ujedinjenim Arapskim Emiratom o kupovini dronova “samoubica”.²

Odnos prema susedima takođe se radikalizovao, posebno kad je reč o Kosovu. Beograd u Crnoj Gori intenzivno deluje posredstvom Srpske pravoslavne crkve (SPC) i pokušava da spreči isključenje Demokratskog fronta (izrazito prosrpski i proruski blok) iz buduće vlade. U Bosni i Hercegovini Milorad Dodik sistematski zastupa pro-ruske interese (staus quo) i zajedno sa predsednikom Vučićem koristi svaku priliku da nametne interpretaciju ratova iz 90tih, prema kojoj su Srbi bili glavne žrtve.

Odnos Srbije prema Ukrajini je neubedljiv, bez obzira na podršku njenom teritorijalnom integritetu. Podrškom zapravo “podseća” Zapad na “nelegalno otimanje Kosova” i otvara pitanje kompenzacije za njegov gubitak (pre svega u BiH i Crnoj Gori).

I odnos Beograda prema zapadnim zemljama se u međuvremenu radikalizovao. Antiamerikanizam je prisutan više decenija i u velikoj meri podstican od Rusije i njenih medija u Srbiji. Od nedavno počeli su se pojavljivati i negativni napisi o Nemačkoj i tradicionalno, o Velikoj Britaniji (koja se “zalaže za Veliku Albaniju”).

1 Srbija potpisala Ugovor o prijateljstvu i saradnji sa zemljama ASEAN, Politika, 5. septembar 2023.

2 <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2023/2/21/vucic-srbija-kupuje-dronove-samoubice-od-emirata>.

Odnos prema Rusiji je ostao nepromenjen. Srbija odbija da joj uvede sankcije, izgovarajući se na to da je ona (Srbija) već iskusila posledice takve politike 90tih. Srbija isto tako, i dalje zavisi od ruskih energenata. Zahvaljujući medijskom spinovanju 80 odsto građana Srbije podržava Rusiju, smatrajući da je Zapad započeo rat u Ukrajini. Uprkos zvaničnom opredeljenju za članstvo u EU, mediji su prevshodno antizapadno orijentisani.

Većina građana (ne samo u Srbiji) smatra da je članstvo u EU na dugom štapu, za što je u velikoj meri odgovorna i nejasna politika proširenja EU.

Srbija po vokaciji pripada Istoku, odnosno autoritarnom bloku, ali realno zavisi od Zapada, pre svega EU, jer tu su i njeni stvarni interesi, kao i pripadnost. Međutim, istorijski gledano, srpske elite su samo u kratkim intervalima težile Zapadu, ali je uvek nadjačavala druga strana, s obzirom da nikad nije pređena linija koja podržava prihvatanje liberalnih vrednosti. To se odnosi i na aktuelnu autokratsku vlast u Srbiji.

Zbog veoma malih pomaka u spoljnopolitičkoj orijentaciji Srbije, uprkos svim merama Zapada, mnogi zapadni akteri sve više i sve češće kritikuju politiku podilaženja SAD i EU prema Srbiji. Svi vodeći svetski mediji su tokom poslednjih nekoliko meseci ukazivali na kriminogenost političke elite u Srbiji, njenu povezanost sa mafijom u Rusiji, kao i njen destabilizirajući potencijal u regionu. Upriličeni su brojni *hearings* u Kongresu, Senatu, Bundestagu, rasprave u Evropskom parlamentu. Ipak, do sada nije došlo do promene politika zapadnih zemalja prema Srbiji.

Zato razumevanje Srbije zahteva dubinsko pronicanje u suštinu svih odluka koje su Vucić i njegovi prethodnici donosili. Zapadna politika neće biti u stanju predvideti političke putanje Srbije sa pristupima koje je do sada praktikovala.

POLITIKA BEOGRADA PREMA REGIONU

Politika Beograda prema susedima i dalje destabilizuje Zapadni Balkan. Srpski svet je projekat koji se realizuje u okviru različitih formi uticaja u tim zemljama, pre svega preko SPC i prosrpskih stranaka. Uprkos zapadnom nadgledanju procesa u regionu, Beograd i dalje slovi za remećilački faktor koji obesmišljava taj angažman, posebno američki koji je uvek bio najučinkovitiji.

Stroga pažnja predsednika Vučića da ne pređe granicu veće naklonosti prema SAD i EU, kako se Rusija ne bi uznemirila, i ovih dana je očigledna i omogućava mu da zadrži prostor za manipulacije.

Kad je reč o Kosovu, usprkos svim naporima SAD nije bilo značajnih pomaka. Pri tome se kričevica za blokadu isključivo prebacuje na premijera Kosova Albina Kurtija.

U Crnoj Gori, uz sve značajnije pritiske Kvinte, mandator za sastav vlade Milenko Spajić se drži uslova koje je postavio Zapad – da DF, odnosno prosrpsko-proruski blok ne može biti deo nove vlade. Beograd nije zadovoljan razvojem situacije, pa je, organizujući nove “litije” (koje nisu uspele) i pozivajući se na izbornu volju građana pokušao da u nju ugura DF.

Od početka rata u Ukrajini Milorad Dodik sistematski suspenduje državu BiH u Republici Srpskoj (RS) i utire put njenoj secesiji. Poslanici Republike Srpske glasali su za suspenziju odluka Ustavnog suda BiH, što neki stručnjaci tumače kao “pravnu secesiju” i kršenje Dejtonskog sporazuma. Brojni antiustavni potezi RS

u kontinuitetu redukuju funkcije države na području vladavine prava i bezbednosti.

Na taj način je situacija u Bosni i Hercegovini dovedena do kritične tačke, uprkos svim sankcijama koje je Zapad nametnuo, ne samo Dodiku, već i drugim čelnicima RS.

Radikalizacija politike u RS nije nezavisna od uticaja iz Beograda i Moskve. To potvrđuje i činjenica da su Dodik i Vučić gotovo svakodnevno u zajedničkim akcijama i događanjima u Bosni ili Srbiji, posebno onim koji u interpretaciji ratova devedesetih Srbe smatraju najvećim žrtvama, kao i da su vodili oslobodilački rat. Povodom nastojanja da se ratovi iz devedesetih reinterpretiraju, na delu je i medijska ofanziva o stradanju Srba uvek i svuda, s posebnim naglaskom na zločine nad Srbima u NDH (ne samo u Jasenovcu).

Pri tome, ambasada Ruske Federacije u BiH proglašava neprijateljskim činom sve akcije na spoljnopoličkom planu koje nemaju podršku RS. Politika RS je podređena ruskoj viziji globalne politike. Ruski ambasador Kabalov je posebno kritikovao odlazak dvojice članova državnog Predsjedništva, Željka Komšića i Denisa Bećirovića, u Ukrajinu.

Uprkos brojnim saopštenjima zapadne zajednice kojima se podržava suverenitet i teritorijalni integritet Bosne i Hercegovine, do sada nije bilo sveobuhvatnije akcije koja bi stala na put formiranju prorúske osovine Dodik–Orban–Vučić, koja u datim okolnostima može imati važan uticaj na dalju dinamiku na Zapadnom Balkanu.

POLITIKA SRBIJE PREMA UKRAJINI I RUSIJI

Srbija je odbila da učestvuje u svim “paketima” sankcija EU protiv Rusije, nastavljajući s ostvarivanjem sopstvenih interesa u regionu, sa sve manje odgovornosti, raspirujući sukobe izvan svojih granica, kako bi odvratila pažnju od nezadovoljstva kod kuće, sigurna u saznanju da joj na Zapadu neće zameriti.

Vučić je odluku o nesankcionisanju Rusije obrazložio time što je ona bila “jedina zemlja koja nije uvela sankcije protiv nas devedesetih godina prošlog veka”.

Kao ilustracija takvog ponašanja je svakako susret predsednika Srbije sa predsednikom Ukrajine Volodimirom Zelenskim u Atini, gde je potpisao zajedničku deklaraciju, kao i obraćanje premijerke na skupu Krimске platforme. Predsednik Vučić je, kako je sam obavestio javnost, prilikom debate o sadržaju atinske Deklaracije insistirao da se iz nje izbace delovi koji nisu u interesu Srbije, ali i Rusije, i to deo o uvođenju sankcija Rusiji i deo o ratnim zločinima.³ Isto se odnosi i na vest da se Srbija priključila Krimskoj platformi, odnosno inicijativi ukrajinske vlade koja ima za cilj da pomogne u oslobađanju i reinkorporaciji Krima. Istinitost te vesti demantovao je Ivica Dačić na Pink televiziji, jer ta platforma, kako je istakao, “izlazi izvan onih okvira koji su za nas prihvatljivi.”⁴ Odmah nakon toga sastao se sa ruskim ambasadorom u Beogradu i najavio da “mora posetiti Moskvu” pre kraja godine.⁵

Uprkos stalnom ponavljanju podrške teritorijalnom integritetu Ukrajine, niko od zvaničnika

nije prisustvovao obeležavanju Dana nezavisnosti Ukrajine na Trgu republike u Beogradu.

Uprkos naporima EU da podrži energetske tranziciju Srbija u velikoj meri ostaje zavisna od Rusije, pošto je prodala većinski udeo u svojoj naftnoj kompaniji Gazpromu.

U septembru 2022, potpisan je Plan konsultacija ministarstava spoljnih poslova Rusije i Srbije za naredne dve godine (potpisali su ga Nikola Selaković i Sergej Lavrov) tokom zasedanja generalne skupštine u Njujorku. Na to su reagovale zapadne zemlje, da bi američki ambasador u Beogradu Kristofer Hil, nakon što je dobio u uvid u Sporazum, izjavio sledeće: “Video sam plan, nema mnogo toga u njemu. Pitanje je zašto je Rusija to želela i očigledno da je Rusija želela plan da bi opravdala svoj rat u Ukrajini.”⁶

Visoki predstavnik EU za spoljnu politiku i bezbednost Žozep Borelj saopštio je da se Srbija nije uskladila sa dve odluke Saveta EU koje se odnose na restriktivne mere u vezi sa sankcijama Rusiji. To se odnosi na odluku Saveta EU od 20. jula (CFSP) 2023/1517 kojom se za šest meseci, do 31. januara 2024, produžavaju sektorske restriktivne mere zbog ruskih akcija koje destabilizuju situaciju u Ukrajini. Takođe se nije uskladila ni s odlukom Saveta EU (CFSP) 2023/1566 od 28. jula, kojom je sedam pojedinaca i pet entiteta dodato na listu sankcija zbog podrivanja ili ugrožavanja teritorijalnog integriteta, suvereniteta i nezavisnosti Ukrajine. Srbija je jedina zemlja kandidat za članstvo u EU na Zapadnom Balkanu koja se nije uskladila sa te dve odluke.⁷

Bez obzira na to što SAD i EU još uvek tolerišu ponašanje Beograda očekujući zaokret, do njega

3 <https://www.danas.rs/vesti/politika/srpska-spoljna-politika-korak-napred-nazad-dva-ukrajina-jedino-tamari-vucic-moze-biti-zahvalna/>

4 Isto.

5 <https://n1info.rs/vesti/ivica-dacic-o-poseti-rusiji-moracu-da-odem-do-kraja-godine/>

6 <https://www.021.rs/story/Info/Srbija/318188/Hil-Niceg-posebnog-u-sporazumu-koji-su-potpisali-Selakovic-i-Lavrov-ali-ocigledna-je-namera-Rusije.html>

7 <https://www.danas.rs/vesti/politika/srbija-se-opet-nije-uskladila-sa-novim-odlukama-saveta-eu-o-restriktivnim-merama-zbog-ukrajine/>

do sada nije došlo. Analitičari bliski srpskoj vladi poput Vuka Velebita tvrde da srpsko-ruski odnosi idu silaznom putanjom “već nekoliko godina”.⁸ On takodje ističe da “zvanični odnosi nisu na nivou na kom su bili nekada”, kao i da se u ruskoj štampi piše negativno i o Aleksandru Vučiću i o srpskoj vladi. On ističe da se od početka rata u Ukrajini menja pozicija Srbije i kritičko sagledavanje srpsko-ruskih odnosa počinje da se pojavljuje ne samo u tabloidima, već i u “mejnstrim” medijima.”⁹

SRPSKI MEDIJI I ODNOS PREMA ZAPADU I ISTOKU

Ako su mediji indikacija promene politike onda, kad je reč o Rusiji, takvih promena još nema. Izveštaj nevladine organizacije CRTA o monitoringu medija pokazuje da do te promene nije došlo. U Izveštaju se navodi da čak i kad se Rusija pominje u kontekstu kriza s kojima je povezana, preovladava pozitivan ton, koji nadmašuje negativne prikaze. Pozitivan ton je uočljiv u odnosu na najdominantnije teme i podteme koje se prate – rat u Ukrajini, Kosovo, energetika i ekonomija. Uz Rusiju, Kina je takođe pozitivno predstavljena u vezi sa ovim temama. Međutim, iako je relativno manje vidljiva u medijima, Kina je strani akter koji je najdominantnije predstavljen u pozitivnom svetlu.¹⁰

Rusija i akteri povezani sa Rusijom imaju jedinstvenu poziciju u srpskim medijima. U prilog tome svedoče podaci koji pokazuju da je Rusija dominirala zastupljenošću, sa više od 16.000 spominjanja u medijskim priložima tokom poslednjih 12 meseci. Televizijski kanali, koji su i

dalje najuticajniji i najkorišćeniji medij komunikacije, imali su najveći udeo proruskih i antizapadno orijentisanih medijskih priloga. Mediji, dakle, većim brojem pominjanja i činjenicom da je Rusija dominantno predstavljena u pozitivnom svetlu, neguju bliskost sa Rusijom.¹¹

Izveštaj Crte ukazuje na događaje koji su podstakli drastičnije prikaze stranih aktera. Povodom ruske aneksije četiri ukrajinske oblasti u septembru 2022, i susreta Si Đinpinga i Vladimira Putina u martu 2023, pozitivno izveštavanje o Rusiji je dostiglo vrhunac. Slično tome, u periodu od februara do aprila 2023. godine, Kina je bila najviše pozitivno predstavljena zbog svoje mirovne inicijative za Ukrajinu.¹² Iako se antirusko izveštavanje povećalo tokom 2022. godine, prorusko izveštavanje snažno nadmašuje kritičnije prikaze ruskih aktera. Čak i sa početkom rata u Ukrajini, Rusija je predstavljena pretežno pozitivno.¹³

Iako se o EU i SAD uglavnom izveštava neutralno, negativni prikazi su učestaliji od pozitivnih. Što se tiče EU, do najnegativnijeg prikaza je došlo u oktobru 2022. godine, posebno u odnosu na nove pritiske u dijalogu Beograda i Prištine i navodnu energetska krizu u EU koju su mediji predstavili kao posledicu sankcija Rusiji. U slučaju SAD, najnegativniji prikaz se dogodio u martu i aprilu 2023. u svetlu razvoja rata u Ukrajini i međunarodne politike uopšte, a manje u odnosu na unutrašnju politiku Srbije.¹⁴

Zapadni akteri se dominantno vezuju za temu Kosova. Najgledaniji televizijski kanali sa nacionalnom pokrivenošću najnegativnije izveštavaju o Zapadu. Na primer, negativno izveštavanje

8 <https://www.glasamerike.net/a/balkan-srbija-rusija-sad-rat-ukrajina-rusija-spoljna-politika-tribina-libek/6975787.html>

9 Isto.

10 <https://crt.rs/crta-monitoring-medija-prica-protiv-zapadne-strane-monitoring-stranog-uticaja-jul-2022-jun-2023/>

11 <https://crt.rs/crta-monitoring-medija-prica-protiv-zapadne-strane-monitoring-stranog-uticaja-jul-2022-jun-2023/>

12 Isto.

13 Isto.

14 <https://crt.rs/crta-monitoring-medija-prica-protiv-zapadne-strane-monitoring-stranog-uticaja-jul-2022-jun-2023/>

o EU na televiziji je gotovo devet puta češće u odnosu na pozitivno. Televizije, onlajn portali i štampani dnevni listovi doprinose i učestvuju u podsticanju negativnih osećanja i animoziteta prema Zapadu.¹⁵

Jedna od najgledanijih televizija je TV Pink koja se navodno, preorijentisala na promovisanje Zapada. Međutim, to se svelo na izjave vlasnika Željka Mitorvića što ne prati, na primer, svakodnevno izveštavanje.

POLITIKA SRBIJE PREMA ZAPADU

Odnos Srbije prema Zapadu je dvoiličan. S jedne strane se ističe opredeljenost za evropske integracije, dok s druge, ona zaostaje u usklađivanju spoljne i bezbednosne politike sa Evropskom unijom u odnosu na druge zemlje kandidate sa Zapadnog Balkana. Analiza ISAC Fonda pokazuje da je u prvoj polovini 2023. godine Srbija imala stopu usaglašenosti od 52 odsto, dok su Crna Gora, Severna Makedonija i Albanija potpuno pratile EU. Za razliku od ovih zemalja, Srbija se od 65 deklaracija i restriktivnih mera EU, u pomenutom periodu, uskladila samo sa 34.¹⁶

Igor Novaković (ISAC Fond) smatra da ta "pozicija dugoročno pravi problem zato što kod dobrog dela članica EU reklamira negativno Srbiju".¹⁷ Šef delegacije Evropske unije (EU) u Srbiji Emanuele Žofre izjavio je da, "sa ruskom agresijom spoljna politika postaje sve važnija i želimo da računamo na Srbiju kao na iskrenog partnera, stoga mora da dođe do progresivnog usklađivanja sa spoljnom politikom EU. Usklađivanje spoljne

politike je deo pregovaračkog okvira od prvog dana i danas je mnogo važnije".¹⁸

Balansiranje Srbije već nailazi na oštre reakcije na Zapadu, pa je tako holandski evroposlanik Tejs Rojten iz grupe Socijaldemokrata zatražio od Evropske komisije da objasni "svoju nerazumljivu politiku" prema Srbiji i naveo da predsednik Vučić koristi EU kao bankomat.¹⁹

Svi naponi EU (Miroslav Lajčak) da pospeši dijalog između Beograda i Prištine su neuspešni. Dva sporazuma (Briselski i Ohridski) koji su usaglašeni tokom 2023, Srbija nije potpisala i ne radi na njihovoj implementaciji. Bez prisustva predstavnika SAD ne bi bilo tih sporazuma.

EU je najveći investitor u Srbiji, a kao pojedinačna zemlja to je Nemačka. Tokom proteklih godina dana Srbija je ostvarila rekordan nivo stranih direktnih investicija – više od 4 milijarde eura. Prema podacima Narodne banke Srbije, za devet meseci 2022. trećina investicija došla je iz Evropske unije. Tokom proteklih deset godina kompanije iz Evropske unije sa 68%, vodeći su investitori u Srbiji.²⁰

Srbija je korisnik IPA fondova i brojnih drugih izvora finansiranja. Tako je za prevladavanje energetske krize od EU dobila 160 miliona eura. Ministarka za evropske integracije Tanja Mišćević izjavila je da Srbija sada koristi treću generaciju instrumenata za pretpristupnu pomoć, IPA 3, a da joj je kao zemlji kandidatu za period od 2021, do 2027. godine, odobrena pomoć od 1,4 milijarde evra.²¹

15 <https://crta.rs/crta-monitoring-medija-prica-pro-tiv-zapadne-strane-monitoring-stranog-uticaja-jul-2022-jun-2023/>

16 <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-eu-spoljna-politika/32544201.html>

17 Isto.

18 <https://beta.rs/content/185356-zofre-eu-nije-bankomavec-najveca-mogucnost-za-srbiju>

19 <https://www.danas.rs/vesti/politika/vucic-koristi-eu-kao-bankomat-evroposlanik-trazi-od-ek-da-objasni-nerazumljivu-politiku-prema-srbiji/>

20 <https://www.rts.rs/lat/vesti/srbija-danas/5188119/kompanije-iz-eu-najveci-investitori-u-srbiji-.html>

21 <https://europeanwesternbalkans.rs/miscovic-srbija-za-se-dam-godina-dobija-14-milijarde-iz-ipa-3-fondova/>

Uprkos svim indikatorima da Zapad najviše pomaže Srbiju, Izveštaj Crte o monitoringu medija pokazuje da je srpski medijski prostor nepovoljno nastrojen prema EU, SAD i NATO. Antizapadna retorika prožima javni diskurs i beleži stalni rast. EU i SAD dobijaju više medijske pažnje, ali je ona većinom negativna. NATO je dominantno predstavljen negativno.²²

KOLIKO JE REALNO ČLANSTVO U EU

Mobilisanje srpske javnosti za članstvo u EU i njene vrednosti moguće je samo uz jasniju i preciznu ponudu EU kad je reč o politici proširenja. Ta je politika do sada bila fluidna i bez jasnih ciljeva. Činjenica da su su Albanija, Severna Makedonija i Crna Gora postale članice NATO-a, a da je KFOR prisutan na Kosovu, pružala je bezbednosni privid, što je takođe uticalo na neubedljivu politiku proširenja EU.

Međutim, ruska invazija na Ukrajinu vratila je proširenje na evropsku agendu, jer je suočena sa egzistencijalnim bezbednosnim razlozima. Sastanak u Atini u avgustu bio je svakako nagoveštaj tih promišljanja, mada su konkretna rešenja izbegnuta. Ostaje mnogo pitanja na koja EU treba da odgovori u narednim mesecima i godinama.

Visoki predstavnik Žosep Borelj je nakon samita u Atini izjavio da "EU mora da se pripremi za novo proširenje koje bi dovelo do prijema 10 novih država i da mora da pregovara o vremenskom okviru za njihov ulazak da bi se ubrzale promene".²³ I predsednik Evropskog saveća Šarl Mišel je aktuelizovao pitanje proširenja

rekavši da EU do 2030. treba da bude spremna za proširenje.²⁴

U nizu izjava o potrebi proširenja EU, indikativna je i izjava predsednika Makrona koji je kazao da EU treba da se reformiše, ako želi da integriše nove nacije i da mora da izgradi konsenzus sa više od 30 svojih članica. "Trebaće nam hrabrost" istakao je on, "da prihvatimo više integracije u nekim oblastima, a možda čak i Evropu sa više brzina".²⁵

Predsednik Makron je čak zapretio mogućem uvođenju viznog režima u slučaju neuspeha dijaloga Beograda i Prištine.

Oklevanja, koja odražavaju i realne odnose i probleme unutar EU koristi antizapadni blok koji ionako tvrdi da se "medijski održava privid takozvanog evropskog puta, ali objektivno se ne može očekivati nikakva konkretna odluka na zvaničnom nivou na samitima EU".²⁶ Novinar Siniša Ljepojević za *Russia Today* ocenjuje da je pre 20 godina možda i bilo nekog entuzijazma u Evropskoj uniji, ali da se u međuvremenu EU "do te mere negativno transformisala u procesu destrukcije da tamo nema više ko ni da odlučuje".²⁷ Napominje se da je EU kao integracija u dubokoj krizi, a da je situacija u Ukrajini dovela u pitanje njeno postojanje, jer zvaničnici "svašta pričaju, ali suštinski više ne znaju šta će".²⁸ Takve i slične ocene su prijemčive i vešto se svakodnevno plasiraju kroz medije.

Proevropski blok takođe sumnja u mogućnost da Srbija u bliskoj budućnosti postane deo EU.

22 <https://crta.rs/crta-monitoring-medija-prica-protiv-zapadne-strane-monitoring-stranog-uticaja-jul-2022-jun-2023/>

23 <https://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=524849>

24 <https://dnevnievropskiservis.rs/7-eu-i-zapadni-balkan/36-vesti/18876-gardijan-proirenje-eu-bilo-kliniki-mrtvo-a-sada-meu-glavnim-temama-za-lidere>

25 <https://n1info.ba/svijet/macron-eu-treba-da-se-reformise-ako-zeli-da-integrise-nove-nacije/>

26 <https://lat.rt.rs/srbija-i-balkan/47254-evropska-unija-eu-srbija-zapadni-balkan/>

27 Isto.

28 Isto.

Jedni, poput novinara Boška Jakšića, zbog toga što ovakva Srbija ne zaslužuje da bude u Evropskoj uniji, jer je priča o proširenju besmislena dok nema nikakvih reformi, a vlast ne čini ništa kako bi Srbiju pripremila za trenutak ulaska u EU.²⁹ Drugi pak smatraju da se “Evropska unija ne sme odre i ovog dela Evrope, jer to stvara ogroman prostor za brojne druge probleme, posebno bezbednosne”.³⁰

KRIKA ZAPADNE POLITIKE PREMA SRBIJI

Bez obzira što je deklarativno za članstvo u EU, Srbija od početka rata u Ukrajini nije pokazala spremnost da uvede sankcije Rusiji i prizna nezavisnost Kosova što su dva glavna prioriteta Zapada.

Manipulativno ponašanje predsednika Vučića sve više iritira zapadnu javnost i političare i sve učestalije se traži promena politike prema Srbiji. Jedan od prvih članaka koji je detaljno opisao kriminalnu prirodu srbijanskog režima bio je onaj koji se pojavio u “Njujork tajmsu”. Potom su sledili Dođe vele, “Frankfurter algemajne cajtung”, “Gardijan”, CNN – svi tekstovi su ukazivali na autoritarnost beogradskog režima, njegovu kriminogenost, te destabiliziraju u politiku prema susedima. CNN je bio najprecizniji u kritici, istiu i da “svojim pristupom Zapad ne vidi “zlo” u Vučiću i rizikuje da destabilizuje Balkan”.³¹

Odbor za spoljne poslove Predstavničkog doma američkog Kongresa izrazio je ozbiljnu zabrinutost u vezi sa situacijom na Balkanu. Jedan za drugim, članovi odbora su iznosili različite probleme. Izrazili su zabrinutost zbog rastućih etničkih tenzija i nestabilnosti, ruskog malignog uticaja, kineskog uticaja, neispunjavanja

dogovora između Srbije i Kosova, nedostatka sprovođenja sudske odluke i secesionističkih pokreta u Bosni i Hercegovini, endemske korupcije i slabih ekonomija. Povlačenje Srba iz kosovskih institucija, te njihov bojkot lokalnih izbora (mada je Beograd obećao Americi da će Srbi u njima učestvovati), sukob Srba sa KFOR-om – sve to su samo neka od pitanja koja su bila postavljena. Kritikovano je i antidejtosno ponašanje Milorada Dodika, ukazano na potrebu da i EU uvede sankcije Dodiku, te da se pojačaju snage EUFOR-a.

Zatim je 56 visokih parlamentaraca Evrope i američkog Kongresa i Senata potpisalo pismo kojim se traži promena “meke politike” prema Srbiji u odnosu na Kosovo. Oni žele dramatičnu promenu u aktuelnom pristupu prema Srbiji.³² U pismu se navodi da je Kosovo suverena i funkcionalna demokratija i da “ta činjenica treba da bude osnova buduće zajedničke politike u aktuelnoj krizi”. Ističe se da je “pokušaje Srbije da se me a u demokratske izbore na Kosovu trebalo kritikovati kao strano me anje, i primeniti određene mere ako to nastave da rade...Treba primenjivati diplomatiju odvrćanja ukoliko se želi re iti kriza”.³³

Do sada, međutim, nije bilo naznaka da se politika menja na tim linijama. Edvard D ozef, profesor na univerzitetu Hopkins i dobar poznavalac prilika na Balkanu je za CNN izjavio da pristup Vu i evom režimu u kom se “ne vidi zlo”, možda počinje da puca i postavlja pitanje – ko u Bajdenovoj administraciji još veruje da je Vučić taj partner”.³⁴ On smatra da je sankcionisanje Aleksandra Vulina, direktora obave tajne službe

29 <https://www.danas.rs/vesti/politika/jaksic-ovakva-srbija-ne-zasluzuje-da-bude-u-evropskoj-uniji/>

30 Ibid.

31 <https://www.danas.rs/svet/zapad-zlo-vucic-balkan-cnn/>

32 <https://www.glasamerike.net/a/pismo-zaostravanje-politike-zapada-prema-srbiji-menendez-rot/7214653.html>

33 <https://www.glasamerike.net/a/pismo-zaostravanje-politike-zapada-prema-srbiji-menendez-rot/7214653.html>

34 <https://www.danas.rs/svet/cnn-zapad-zmuri-dok-vucic-destabilizuje-balkan/>

Srbije, dokaz da Bajdenova administracija “više nije zarobljena strahom i iluzijama o Vučiću”.³⁵

Američka politika polazi od toga da je Srbija centralna zemlja Zapadnog Balkana i da samo sa njom može ostvariti svoje ciljeve, pre svega, stabilizaciju Balkana. Osim toga, polazi i od toga da Vučić u zemlji nema alternativu, pa otuda očekivanja da, radeći s njim mogu privući Srbiju evroatlantskim integracijama. Ta politika je na delu više od jedne decenije. Osim SAD taj pristup je podržala i EU, posebno Nemačka.

SAD je uvela sankcije Aleksandru Vulinu, šefu bezbednosnih službi (BIA) na čijoj smeni uporno insistira i sa kim do sada nije sarađivala. Predsednik Vučić stalno odlaže tu odluku i špekuliše

se da će ga na tom mestu zameniti Miloš Đurić, sadašnji ambasador Srbije u Vašingtonu, inače lojalan Vučiću poput Vulina.³⁶ Izjava Miloša Vučevića, ministra odbrane, da su se Severna Makedonija i Crna Gora “ogrešile što su priznale Kosovo, da će im se to obiti o glavu i da su time otvorile Pandorinu kutiju”,³⁷ izazvala je burne reakcije u regionu. Međutim, američki ambasador je tom prilikom izjavio da ne “vidi izjavu Vučevića kao pokušaj destabilizacije regiona, i ne misli da je hteo da ga tako razumeju”.³⁸

Ambasador Hil uporno ponavlja američku poziciju da svi treba da se priključe sankcijama Rusiji, posebno zemlje koje teže da se pridruže EU. Problem je u tome što Srbija do sada nije pokazala da to stvarno i želi.

35 <https://www.danas.rs/svet/cnn-zapad-zmuri-dok-vucic-destabilizuje-balkan/>

36 <https://direktno.rs/politika/487761/marko-djuric-aleksandar-vulin-bia.html>

37 <https://www.slobodnaevropa.org/a/vucevic-crna-gora-makedonija-priznanje-kosova/32555915.html>

38 <https://www.portalanalitika.me/clanak/hil-ne-vidim-izjavu-vucevica-kao-pokusaj-destabilizacije-regiona-ne-misliti-da-je-htio-da-ga-tako-razumiju>

ZAKLJUČCI I PREPORUKE:

Aktuelna vlast do sada nije pokazala ubedljivost u svojoj orijentaciji ka evroatlantskim integracijama, uprkos zalaganju EU i SAD, uz punu političku i finansijsku podršku.

Predsednik Vučić ističe da je EU najveći investitor u Srbiji, ali ne promoviše liberalne vrednosti na kojima Unija počiva, pre svega, liberalnoj demokratiji, pravnoj državi i ljudskim pravima.

Srbija nije angažovana na reformama koje bi je približile Uniji, pre svega kad je reč o poglavljima 23 i 24. Suprotno očekivanjima Zapada, Beograd ga stalno optužuje za pritiske i ucene.

Vlast do sada nije promenila medijsku antizapadnu politiku, što zahteva podršku nezavisnim medijima, ali i njihov značajniji angažman na evropskoj agendi.

Iz ove perspektive Srbija i aktuelnom politikom na međunarodnom planu pokušava da gubitak Kosova kompenzuje Republikom Srpskom, Crnom Gorom i podelom Kosova.

Jačanjem "autoritarne" represije i propagande građani Srbije su marginalizovani kao kolektivna politička snaga u srpskoj politici. Atomizirano društvo nije u stanju da nadjača moć Vučićeve autoritarne države.

Imajući u vidu složenost situacije u svetu, neophodna je što brža stabilizacija Zapadnog Balkana, kako bi se predupredili novi konflikti. Zato je potrebno ponovo motivisati javnost Zapadnog Balkana za članstvo u EU tako što će politika proširenja biti izvesnija i konkretnija.

Neophodno je ojačati civilni sektor, kako bi se razbila politička blokada i otvorio prostor za alternativu koja će biti spremna da se distancira od dosadašnjih pogubnih politika, posebno onih koje se odnose na velikodržavne aspiracije.

Uprkos značaju koji Srbija ima kao centralna zemlja Zapadnog Balkana, odnos Zapada prema Beogradu mora se menjati i uravnotežiti. Neophodno je konsolidovati susedne zemlje mnogo robusnijom zapadnom politikom, kako bi se sprečila mogućnost da se Srbija meša u unutrašnje poslove tih zemalja, pre svega, posredstvom SPC i prosrpskih i proruskih partija.

Srbija jeste poražena zemlja, ali njena velikodržavna ideologija nije. Upravo zahvaljujući politici podilaženja, ta ideologija opstaje i čeka trenutak da se realizuje. Ona se na Zapadu percipira kao iracionalna (što ona i jeste), međutim, ona je i dalje opstaje u političkom životu Srbije. Zato je neophodno da Zapad na najvišem nivou javno osudi sve takve politike i da ukine etnički princip kao ključni, u rešavanju regionalnih problema. Nacionalizam i šovinizam nametnuti su odozgo, kao i mantra da balkanski narodi ne mogu živeti zajedno.

Dekontaminacija Srbije može se sprovesti samo u okviru promena medijske, obrazovne i kulturne politike. Presude MKSJ trebalo bi da budu okvir za uspostavljanje pravne države, kao i polazna tačka za dijalog o prošlosti i sprečavanje nekažnjivosti.

Da bi Zapad bio kredibilan u Srbiji, mora posegnuti za strategijama i politikama koje zadiru u srž društva koje je devastirano ratnim politikama, populizmom, korupcijom i kriminalom.